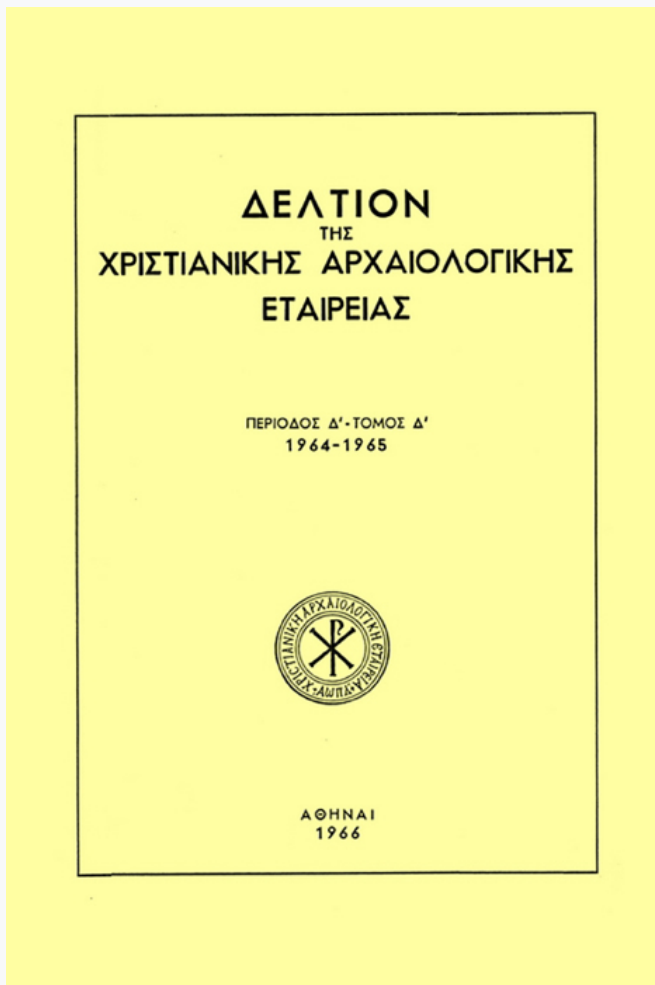

Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας

Τόμ. 4 (1966)

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965)

Μία τοιχογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του ΙΑ΄ αιώνας, εις τον ναόν του Αγίου Νικολάου της Στέγης (Κακοπετριά, Κύπρος). (Σημείωμα εις μνήμην του αιμνήστου Καθηγητού Γεωργίου Α. Σωτηρίου) (πίν. 75-76)

Ανδρέας ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

doi: [10.12681/dchae.776](https://doi.org/10.12681/dchae.776)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ Α. (1966). Μία τοιχογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του ΙΑ΄ αιώνας, εις τον ναόν του Αγίου Νικολάου της Στέγης (Κακοπετριά, Κύπρος). (Σημείωμα εις μνήμην του αιμνήστου Καθηγητού Γεωργίου Α. Σωτηρίου) (πίν. 75-76). *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4, 373-375.
<https://doi.org/10.12681/dchae.776>

ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΧΡΗΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Μία τοιχογραφία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου του
ΙΑ' αιώνος, εις τον ναόν του Αγίου Νικολάου της
Στέγης (Κακοπετριά, Κύπρος). (Σημείωμα εις μνήμην
του αιμνήστου Καθηγητού Γεωργίου Α. Σωτηρίου)
(πίν. 75-76)

Ανδρέας ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Δελτίον ΧΑΕ 4 (1964-1965), Περίοδος Δ'. Στη μνήμη του
Γεωργίου Α. Σωτηρίου (1881-1965) • Σελ. 373-375

ΑΘΗΝΑ 1966

ePublishing

www.deltionchae.org

ΜΙΑ ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ
ΤΟΥ ΙΑ' ΑΙΩΝΟΣ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΝΑΟΝ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΙΚΟΛΑΟΥ
ΤΗΣ ΣΤΕΓΗΣ (ΚΑΚΟΠΕΤΡΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ)

(Σημείωμα εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Καθηγητοῦ Γεωργίου Α. Σωτηρίου)
(Πίν. 75 - 76)

Τὸ θέμα τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου ἐνεφανίσθη ἐν τῇ τέχνῃ μετὰ τὰς εἰκονομαχικὰς ἐριδας, ὅτε ἔγινε λαοφιλὲς διὰ τῶν φλογερῶν λόγων τοῦ ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, ὁ ὁποῖος ἤντησε τὰς πληροφορίας του ἐκ τῶν ἀποκρύφων συγγραμμάτων.

Ἡ παλαιότερα παράστασις τοῦ θέματος ἐν Κύπρῳ εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ δυτικοῦ τοίχου ὑπεράνω τῆς εἰσόδου τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης¹ παρὰ τὴν Κακοπετρίαν, δυστυχῶς ὅμως μόνον μερικὰ τμήματα τῆς τοιχογραφίας διασώζονται σήμερον (πίν. 75). Ἡ σειρὰ ὅμως τῶν τοιχογραφιῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκει ἡ τοιχογραφία αὕτη, ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 11ου αἰῶνος² καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐνδιαφέρουσα διὰ τὴν μελέτην τῆς εἰκονογραφίας τῆς Κοιμήσεως, ἀφοῦ πολὺ ὀλίγαι παραστάσεις τοῦ θέματος ἐκ τῆς μνημειώδους τέχνης τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔχουν διασωθῆ.

Εἰς τὸ ἀριστερὸν τμήμα διακρίνομεν τὸν ἀπόστολον Πέτρον νὰ θυμιᾷ παρὰ τὴν κεφαλὴν τῆς νεκρικῆς κλίνης. Οὗτος φορεῖ κυανοῦν χιτῶνα καὶ ὠχρῶδες ἱμάτιον. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατεῖ τὸ θυμιατὸν καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς ἀνυψώνει μέρος τοῦ ἱματίου του διὰ νὰ σπογγίσῃ τὸν ἀριστερὸν ὀφθαλμὸν του.

Ἐκ τῆς Παρθένου μόνον τὸ περίγραμμα τοῦ φωτοστεφάνου ἔχει διασωθῆ. Ἐκ τῆς νεκρικῆς κλίνης παραμένει μόνον μέρος τοῦ διὰ κυκλικοῦ διακόσμου κεκοσμημένου παραπετάσματος.

Εἰς τὴν ἐνδοτέραν πλευρὰν τῆς κεφαλῆς τῆς κλίνης φαίνεται μεσήλιξ ἀπόστολος. Ὅπισθεν τοῦ Πέτρου διακρίνεται μέρος τοῦ ἱματίου τρίτου ἀποστόλου. Εἰς τὸ ἀριστερὸν ἄκρον, νεαρὸς ἀπόστολος ὑψώνει τὰ ἄκρα τοῦ ἱμα-

1. Α. καὶ Ι. Στυλιανοῦ, Ὁ Ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης παρὰ τὴν Κακοπετρίαν, Κυπριακαὶ Σπουδαί, τόμ. Ι', σελ. 95-196.

2. Α. καὶ Ι. Στυλιανοῦ, ἔν.α., σελ. 13-23.— Τῶν ἰδίων, The Painted Churches of Cyprus, σελ. 32-35.— UNESCO, World Art Series, Cyprus, Mosaics and Frescoes, 1963, σελ. 12-13 καὶ πίνακες V-VII.

τίου του πρὸς τὸ πρόσωπον καὶ διὰ τῶν δύο χειρῶν. Οἱ ἄλλοι δύο ἀπόστολοι τοῦ ἡμιχορίου τούτου θὰ εὐρίσκοντο εἰς τὸ δεύτερον ἐπίπεδον, ὅπου ἡ τοιχογραφία ἔχει καταστραφῆ.

Εἰς τρίτον ἐπίπεδον εἰκονίζονται τρεῖς ἱεράρχαι ἐστραμμένοι πρὸς ἀλλήλους ἐν συνομιλίᾳ. Ὁ ἐκ δεξιῶν κρατεῖ εὐαγγέλιον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς. Εἰς τὸ βάθος ὑπάρχουν κτίρια τύπου βασιλικῆς. Παρὰ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς ἀμφικλινοῦς στέγης διασώζονται ἀπομεινάρια κατερχομένου ἀγγέλου.

Εἰς τὸ δεξιὸν τμήμα τῆς τοιχογραφίας διασώζεται μέρος τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ βάθους, ὅπου φαίνονται δύο γυναῖκες ἐν συνομιλίᾳ (πίν. 76). Πιθανὸν νὰ ὑπῆρχε καὶ τρίτη γυνὴ πρὸς τὰ ἀριστερά. Εἰς τὸ ἄνω μέρος, παρὰ τὴν στέγην τοῦ κτιρίου, διακρίνεται τὸ ἥμισυ κατερχομένου ἀγγέλου. Κάτωθεν τῶν γυναικῶν ὑπάρχει μικρὸν τμήμα τοιχογραφίας ὅπου φαίνεται μέρος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ὑπολοίπων ἀποστόλων. Εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς εἰκόνος παριστάνονται οἱ οὐρανοὶ εἰς ἡμικύκλιον. Σημειωτέον ὅτι, ἐκτὸς τῆς Παρθένου, οὐδὲν ἐκ τῶν σωζομένων προσώπων φέρει φωτοστέφανον.

Ἐκ τῆς θέσεως τῶν δύο ἀγγέλων δέον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Χριστὸς εὐρίσκετο σχεδὸν εἰς τὸ κέντρον τῆς εἰκόνος. Τὰ δύο μικρὰ παράθυρα εἶχον κλεισθῆ διὰ νὰ ἐξευρεθῆ ὁ ἀναγκαῖος πρὸς τοῦτο χώρος, ἠνοιχθήσαν δὲ τελευταίως ὑπὸ τοῦ Τμήματος Ἀρχαιοτήτων.

Ἀπὸ ἀπόψεως τεχνοτροπίας τῶν προσώπων, τοῦ συστήματος τῆς πτυχολογίας καὶ τῆς διαπλάσεως τῶν χρωμάτων, αἱ τοιχογραφίαι τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης, εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκει καὶ ἡ ὑπὸ μελέτην Κοίμησις, προαγγέλλουν, νομίζομεν, τὰς τοιχογραφίας τῆς ἁγίας Σοφίας τῆς Ἀχρίδος. Παραβάλλοντες τὰς συνθέσεις τῆς Κοιμήσεως τῶν δύο ναῶν, εὐρίσκομεν ὅτι ἡ εἰκονογραφία ἐν πολλοῖς διαφέρει. Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς ἁγίας Σοφίας¹ οἱ τρεῖς ἱεράρχαι εὐρίσκονται ἤδη μεταξὺ τῶν ἀποστόλων, ὁ εἰς εἰς τὸ ἀριστερὸν ἡμιχόριον καὶ οἱ ἕτεροι δύο εἰς τὸ δεξιόν. Πρὸς τοῦτοις, δὲν ὑπάρχουν γυναῖκες οὔτε ἀρχιτεκτονικὰ βάθη. Ἄντ' αὐτῶν προστίθενται οἱ ἀπόστολοι καταφθάνοντες ἐντὸς νεφελῶν εἰς δύο ὀμίλους εἰς τὰς ἐκατέρωθεν ἄνω γωνίας τῆς συνθέσεως.

Ἄλλ' ἡ εἰκονογραφία τῆς Κοιμήσεως τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης διαφέρει ἐν πολλοῖς καὶ ἀπὸ ἐκείνην τῶν τοιχογραφιῶν τῆς Κοιμήσεως τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, εἰς τοὺς ναοὺς τῶν ἁγίων Ἀναργύρων καὶ ἁγίου Νικολάου τοῦ Κασνίτζη εἰς Καστοριάν².

Ἐὰν ἡ χρονολογία τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΑ' αἰῶνος διὰ τὴν πρώτην σειρὰν

1. G. Millet-A. Frolov, La peinture du Moyen Age en Yougoslavie, I, Paris, 1954, πίν. 5-7.

2. Πρβλ. Σ. Πελεκανίδου, Καστοριά, Βυζαντινὰ Τοιχογραφία, Θεσσαλονίκη, 1953, πίν. 14 καὶ 51.

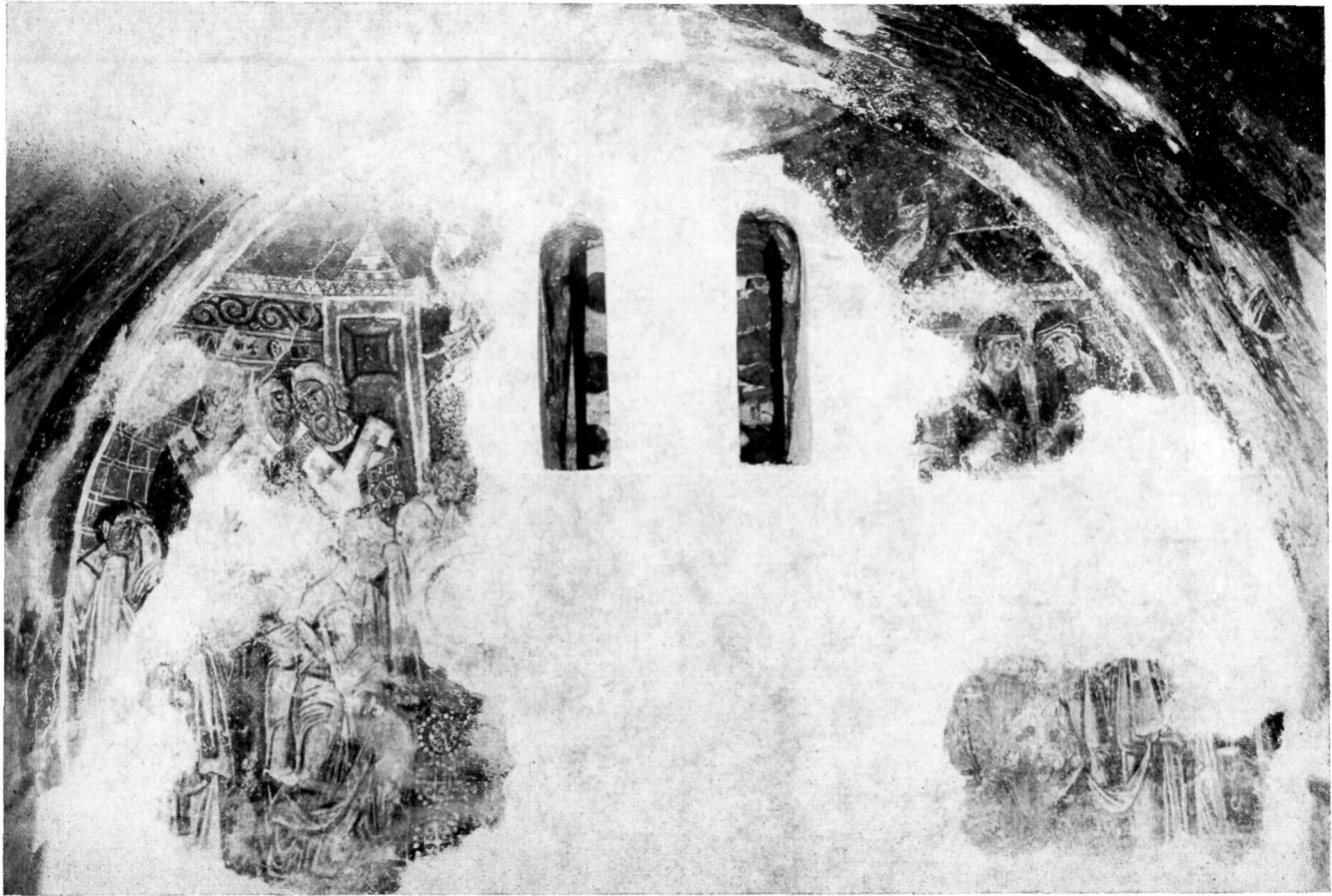
τῶν τοιχογραφιῶν τοῦ ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης εἶναι ὀρθή, τότε ἡ ἐμφάνις τοῦ ὀμίλου τῶν τριῶν ἱεραρχῶν εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἐν συμμετρίᾳ πρὸς τὸν ὀμιλον τῶν γυναικῶν εἰς τὸ δεξιόν, δεόν νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐνδιαφέρουσα προσθήκη εἰς τὰς γνώσεις μας περὶ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν μνημειώδη τέχνην τοῦ Ι' καὶ ΙΑ' αἰῶνος¹.

Τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, ἡ θέσις καὶ αἱ στάσεις τῶν δύο γυναικῶν ὑπενθυμίζουσι τὰς γυναῖκας εἰς τὸ ὑπερῶον φορητῆς εἰκόνας τῆς Κοιμήσεως τῆς Μονῆς Σινᾶ, τὴν ὁποίαν ὁ ἀείμνηστος καθηγητῆς Γ. Α. Σωτηρίου χρονολογεῖ εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΑ' αἰῶνος².

Α. ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

1. Πρβλ. ἐπίσης τὰ ἀπομεινάρια τοιχογραφιῶν τῆς Κοιμήσεως εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Καππαδοκίας, G. De J e r p h a n i o n, Les Eglises Rupestres de Cappadoce, Planches premier album, Paris 1925, πίν. 60, 3 καὶ Planches deuxième album, Paris 1928, πίν. 83, 1.

2. Γ. καὶ Μ. Σ ω τ η ρ ί ο υ, Εἰκόνας τῆς Μονῆς Σινᾶ, Ἀθήναι 1956-58, εἰκ. 42.

Ἡ Κοίμησις τῆς Θεοτόκου.
Τοιχογραφία 11ου αἰῶνος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης.

ΚΑΚΟΠΕΤΡΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ

Αἱ Ἅγαι Γυναῖκες. Λεπτομέρεια τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου.
Τοιχογραφία 11ου αἰῶνος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Στέγης.

ΚΑΚΟΠΕΤΡΙΑ, ΚΥΠΡΟΣ